

Yttrande över Utbildningsdepartementets remiss: ”Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan”

Linnéuniversitetet har av Utbildningsdepartementet ombetts inkomma med yttrande över promemorian ”Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan”, SOU 2020:46. Yttrandet har utarbetats av nämnds- och kansliledning för nämnden för lärarutbildning (NLU) efter beredning på fakulteter, av programrådsledning, kunskapsmiljön ”Utbildning i förändring” samt kansliet för lärarutbildning.

Linnéuniversitetet välkomnar vissa förslag i promemorian men tillbakavisar andra. Vi vill särskilt peka på en rad problematiska reformer som vi menar saknar stöd vid lärosäten som bedriver lärarutbildning och som ingående diskuterats inom ramen för Lärarutbildningskonventet och Lärosäten Syd; synpunkter som också framförts till ministern för högre utbildning och forskning.

Nedan följer en sammanfattning av Linnéuniversitetets yttrande samt en efterföljande genomgång av lärosätets synpunkter på promemorians förslag.

Sammanfattning av Linnéuniversitetets yttrande

Vi delar synen på förändringsbehov av lärarutbildningen men anser att reformer bör ta sin utgångspunkt i följande tre områden:

- 1) utökade satsningar på forskning och forskarutbildning i lärarutbildningen
- 2) systemstärkande åtgärder för att skapa förutsättningar för likvärdighet i hela landet och för att trygga framtida lärarförsörjning
- 3) översyn av antalet examensmål och samordna processen med beredningen av förslaget om ett professionsprogram för lärares kompetensutveckling

Vidare menar Linnéuniversitetet att

- satsningar på VFU, handledarutbildning, yrkesskickliga lärare, övningsskolor och praktisknära forskning välkomnas, men vi understryker vikten av fortsatt resurstilldelning till både lärosäten och skolhuvudmän, långsiktig och flexibel implementering samt tilltro till lärosätenas utveckling av samverkansformer med fältet i såväl stad som på landsbygd.
- förslagen om övningsskolor och VFU på distans är motstridiga.
- ersättningsnivåer för VFU-placeringar bör vara nationellt fastställda.
- lärosätena behöver ytterligare resurser för utveckling av distansbaserade bedömningspraktiker.
- förslaget om övningsförskolor är olämpligt med tanke på UKÅs bedömning om små barn och alltför många okända människor i förskoleverksamheten.

- politisk detaljstyrning av det vetenskapliga innehållet i UVK är olämpligt då det åsidosätter den akademiska friheten och bortser från andra viktiga tvärvetenskapliga områden.
- förslaget om försöksverksamhet med KPU är olämpligt då det skulle leda till en markant kvalitetssänkning av både grundlära- och ämneslärautbildningen och riskera att minska såväl lärarutbildningens som läraryrkets status. Linnéuniversitetet ser inga möjligheter att delta i försöksverksamheten men bidrar gärna med förslag på annan hantering utifrån våra erfarenheter.
- förslaget om svenska som andraspråk och modersmål i grundlärautbildningen är bra men bör även omfatta inriktningen mot fritidshem.
- föreslagna tidpunkter för ikraftträdande och tillämpning är inte genomförbara utifrån lärosätets rådande planeringsförutsättningar.

1. Reformbehov

Linnéuniversitetet delar regeringens bedömning om reformbehov av svensk lärarutbildning. Vi vill dock poängtera att reformer bör utgå från de tre grundläggande systemförstärkningar som Lärarutbildningskonventet framförde i en skrivelse riktad till ministern för högre utbildning och forskning 2019-10-01, och som SUHF ställde sig bakom:

- *utökade satsningar på forskning och forskarutbildning för att säkerställa tillgången till disputerad personal i lärarutbildningen och för att uppnå en högre andel lektorer i skolan,*
- *systemstärkande åtgärder för att skapa förutsättningar för likvärdighet i hela landet och för att trygga framtida lärarförsörjning, exempelvis genom utökade resurser för VFU och tydligare krav på skolhuvudmän att medverka i utbildning och forskning genom reglering i skollagen, samt*
- *översyn av antalet examensmål, som sett till sin mängd står i skarp kontrast till principen om lärosätenas autonomi. Översynen kan med fördel samordnas med beredningen av förslaget om ett professionsprogram för lärares kompetensutveckling.*

Mot bakgrund av ovanstående ter sig föreliggande förslag i vissa avseenden motsägelsefulla då de å ena sidan pekar på behov av kvalitetsförstärkning i lärarutbildningen och lämnar förslag på sådana; å andra sidan föreslår en rad åtgärder som vi menar sänker kvaliteten och som dessutom riskerar att minska intresset för lärarutbildning och försämra yrkets status. Nedan lyfter vi närmare fram våra invändningar utifrån promemorians innehållsmässiga struktur.

2. Skärpta krav avseende förordning, utbildningsvetenskaplig kärna, verksamhetsförlagd utbildning, samverkansstrukturer samt lärarledda timmar

2.1 Ny förordning

Det är vällovt med förändringar i examensordningen för de olika lärarexamina. Det presenterade förslaget handlar dock om formmässiga ändringar som leder till ett omfattande administrativt arbete utan egentlig innehållsmässig förändring. Vi menar att arbetsinsatsen istället borde riktas mot en reduktion av antalet mål i examensordningen som vi anser är alltför många och detaljstyrande.

Läroarutbildningen har flest examensmål av alla utbildningar vid universitet och högskolor som leder till yrkesexamen, dessutom delvis överlappande. Det föreliggande författningsförslaget går motsatt väg genom ytterligare detaljstyrning av exempelvis den utbildningsvetenskapliga kärnan. Dessutom har lärosätena nyligen, såväl administrativt som innehållsmässigt, hanterat beslut om nya examensmål gällande identitet, sexualitet och samlevnad samt neuropsykiatriska svårigheter.

Ett formmässigt påpekande gäller sidorna 44 och 45 där det felaktigt står ”**förskola** och grundskolans årskurs 1-3 samt 4-6” istället för ”**förskoleklass** och...”

2.2 Den utbildningsvetenskapliga kärnan

Det är positivt att olika vetenskapliga kunskapsområden delvis inkluderas i den utbildningsvetenskapliga kärnan för att tillsammans bidra till att stärka läroarutbildningens vetenskapliga bas. Samtidigt är det anmärkningsvärt att regeringen föreslår en så tydlig politisk detaljstyrning av vetenskapliga teorier. Förslaget om att införa kognitionsvetenskapligt innehåll, inte bara i den utbildningsvetenskapliga kärnan utan dessutom i en specifik kurs, *Utveckling och lärande*, utan att i sammanhanget beröra pedagogikämnet som har skolan som primärt studieobjekt, utmanar den akademiska friheten som är en nödvändig förutsättning för högre utbildning i Sverige. Det går också stick i stäv med förslagen i promemorian ”Ändringar i högskolelagen för att främja den akademiska friheten och tydliggöra lärosätenas roll för det livslånga lärandet”, U2020/03053/UH, om ändringar i högskolelagen (1992:1434) i syfte att dels främja och värna den akademiska friheten som förutsättning för utbildning och forskning av hög kvalitet, dels tydliggöra universitetens och högskolornas ansvar för det livslånga lärandet och som föreslås träda i kraft 1 juli 2021.

Inom pedagogikämnet knyts såväl psykologiska, sociologiska, filosofiska, didaktiska och metodiska frågor samman och kopplas till skolan som en särskild praktik. Om pedagogikämnet utelämnas här omtalas det desto mer i Jämlikhetskommitténs betänkande ”En gemensam angelägenhet” SOU 2020:46, där ämnet i kapitel 17.3.3 inte bara ifrågasätts utan också föreslås detaljstyras vad gäller vetenskapligt innehåll.

Det är självfallet viktigt att läroarutbildningen utvecklas i takt med nya vetenskapliga rön och samhällsliga behov, men det bör utifrån rådande examensordning och förarbeten överlämnas åt lärosätena att själva bedöma innehållsmässiga former. När ett specifikt område lyfts fram åsidosätts samtidigt andra, ytterst väsentliga tvärvetenskapliga områden. Framtida lärare ska exempelvis kunna hantera och relatera till olika aspekter av teknisk utveckling och digitalisering i lärprocesser. Det är också viktigt att alla studenter oavsett ämnesstudier ges utbildning i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Den akademiska legitimiteten ifrågasätts genom denna typ av förslag vilket även ger fortsatt näring åt läroarutbildningens fragmentering som en effekt av politisk detaljstyrning. Tilltro behöver riktas till lärosätenas förmåga att hantera frågorna inom akademien.

Linnéuniversitetet vill understryka vikten av att regeringen istället lämnar förslag som kopplar ett samlat grepp kring läroarutbildningen och det tilltänkta professionsprogrammet som föreslås i ”Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling”, SOU 2018:17. Vi bedömer att det skulle främja läraryrkets status att låta grundutbildningen vara stabil och långsiktig och vara just en *grundutbildning*, medan det i professionsprogrammet skapas utrymme för olika dimensioner av karriär- och kompetensutveckling. En sådan helhetslösning avseende livslångt lärande kan självfallet innebära att

tyngdpunkter förskjuts från grundutbildning till professionsprogram och tvärtom, vilket kan leda till konsekvenser för bland annat den utbildningsvetenskapliga kärnan.

Gällande förslaget om ytterligare reglering av den utbildningsvetenskapliga kärnan i relation till respektive utbildningsprogram vill vi understryka att Linnéuniversitetets UVK-kurser redan idag är infärgade utifrån de olika lärarprogrammets verksamhetsområden, men det förekommer också viss samläsning i de fall kvaliteten i kurserna bedöms öka av en vidgad kontext. Vi värnar om att få behålla den lärosätetsmässiga friheten på detta område.

2.3 Verksamhetsförlagd utbildning, övningsskolor och praktiktäna forskning

Linnéuniversitetet välkomnar förslag om att stärka den verksamhetsförlagda utbildningen och kopplingen mellan skolhuvudmän och lärosäten genom övningsskolor och praktiktäna forskning. Förslagen om att skickliga verksamma lärare undervisar tillsammans med vetenskapligt kompetenta lärare är bra, men anställnings- och samverkansformerna för verksamma lärare är inte självklara.

Förslaget om att å ena sidan öka koncentrationen av studenter i regionala övningsskolor samtidigt som studenter i högre uträkning ska ges möjlighet att genomföra VFU nära sin hemort är motsägelsefullt. I § 6, s 14, slås fast att högskolorna ”i den utsträckning det är möjligt” ska förlägga den verksamhetsförlagda utbildningen så nära den studerandes bostadsort som möjligt, medan det i § 12 står att alla studenter ska ”fullgöra en så stor del som möjligt av sin verksamhetsförlagda utbildning vid en övningsskola eller övningsförskola”. Om en och samma studentgrupp avses ser vi inte möjligheten att erbjuda detta. Däremot har vi program där studenter antingen genomför VFU i ”övningsskola” eller på distans, ”nära hemorten”, och vi är angelägna om att fortsatt utveckla dessa utbildningsformer beroende på målgrupp.

Det finns ett antal risker med att rikta ett alltför stort fokus på övningsskolor, för både förskola och skola, samtidigt som vi vet att Linnéuniversitetets verksamhetsintegrerade grundläroarutbildning är en framgång, vilket också UKÄ lyfter fram i sin rapport 2019:18. Vi ser följande betydande risker:

- Förslaget är inte i samklang med en likvärdig skola:
 - Skolor i städer eller vissa kluster utses till övningsskolor och landsbygdsens skolor lämnas utanför.
 - (Mångkulturella) skolor i utsatta områden utses inte till övningsskolor eftersom de sannolikt i många fall inte kan möta de krav som ställs på att vara en övningsskola.
- Rekryteringsbasen av framtida personal genom kontakten med VFU-studenter försvinner för de som inte är övningsskolor.
- Flödet av okända människor, genom flera studenter på samma förskola, är inte optimalt för små barn och därför passar upplägget sämre för förskolans småbarnsavdelningar. Vi vill därför påminna om att UKÄ i sin rapport enligt nedan avråder från övningsförskolor:
<https://www.uka.se/download/18.1694555316021105ce41ada/1513007975354/rapport-2017-12-12-ovningsskolor-delrapport.pdf>

Linnéuniversitetet vill med hänvisning till ovanstående tillbakavisa förslaget om att införa övningsförskolor i den betydelse som föreslås i promemorian, dvs med koncentration av studenter. Vi tillgodoser gärna krav på samverkan mellan lärosäte och skolhuvudmän och förskoleverksamhet. Som en av Sveriges största läroarutbildningar har Linnéuniversitetet sedan flera år som målsättning att lärosätets

samtliga lärarprogram ska vara *verksamhetsnära* men med *olika former för samverkan*. Med utgångspunkt i våra erfarenheter av försöksverksamheten med övningsskolor utvecklar vi övriga program i anpassade former som ska tillgodose både lärarutbildningens och fältets behov och möjligheter. Vi understryker därför vikten av fortsatt och utökad medelstillelse för såväl skolhuvudmän som för lärosäten eftersom samverkansformer kräver resurser för både utveckling och genomförande. Utan sådan finansiering är inte verksamhetsnära lärarutbildning med kvalitet genomförbar.

Linnéuniversitetet erbjuder flera lärarutbildningsprogram på distans. Förslaget om VFU nära bostadsorten, vilket innebär i hela landet, kräver som vi ser det omfattande och omedelbara satsningar på att säkerställa villkoren för VFU på distans både med avseende på placeringsavtal och utvecklingen av kvalitetssäkrade bedömningsformer för VFU. Varje lärosäte har sannolikt liknande utmaningar vad gäller säkerställande av tillräckligt många och kvalitativa VFU-platser, en situation som inte underlättas av dagens olika ersättningsnivåer. Vi menar därför att ersättningsnivån för att ta emot VFU-studenter bör regleras nationellt och inbegripa såväl distans- som campusstudenter. Lärosätena bör också tillföras ytterligare medel för att utveckla distansbaserade bedömningsformer, vilket UKÄ underströk redan 2015 i sin uppföljning av VFU i lärar- och förskollärarytbildningarna, Rapport 2015:24.

Ambitionen avseende praktisknära forskning välkomnas och passar väl in i tanken om närmare samarbeten mellan lärosäte och övningsskolor. I promemorian ges dock en snäv och i många avseenden problematisk definition av praktisknära forskning. Vidare likställs praktisknära forskning i flera skrivningar med beprövad erfarenhet och/eller utvecklingsarbete. I förlängningen riskerar sådana skrivningar att försvaga/urholka innebörden av såväl praktisknära forskning som vetenskaplig grund och snarare motverka än förstärka hur studenterna förbereds för att bedriva en undervisning på vetenskaplig grund. På samma sätt som för övningsskoleverksamheten vill vi dock också varna för att verksamheten med praktisknära forskning utmanar likvärdigheten mellan deltagande skolor och de som står utanför.

2.4 Fler lärarledda timmar och yrkesskickliga lärare i lärarutbildningen

Det är vällovt att ytterligare öka antalet lärarledda timmar i lärarutbildningen. Men för det krävs fler lärarutbildare och resursförstärkningar. Promemorians förslag om detaljstyrning av mål och uppföljning av antalet lärarledda timmar är vi dock kritiska emot. Förslaget är ytterligare ett exempel på detaljstyrning och ett underkännande av lärosätenas egen kapacitet och drivkraft att säkerställa bästa möjliga kvalitet i utbildningen.

Problematiken bör angripas genom ökade resurser för forskning och utbildning som stärker lärarutbildningens attraktionskraft och som ger lärare möjlighet att kompetensutveckla sig, vilket i sin tur ökar rekryteringsbasen. Med fler lärare i undervisning kan också antalet timmar i lärarutbildningen öka. Linnéuniversitetet har utarbetat en särskild modell för forskningsmedelstillelse till lärarutbildningens vetenskapliga bas som byggts in i lärarutbildningens kvalitetssystem. Detta kvalitetssystem vinner inte på att ytterligare resurser läggs på planering och uppföljning av detaljerad administrativ karaktär när grunduppdraget att undervisa studenter är fundamentalt och något vi tillser i vårt interna arbete utifrån rådande personalsituation.

När det gäller förslaget om anställningar av yrkesskickliga lärare i lärarutbildningen är det svårt att tala emot ett sådant. Kombinationsanställningar tenderar dock att inte

fungera i praktiken. Möjligen kan former för avtal om kombinationsanställningar som prövas inom ramen för ULF (U2015/03573/UH) fungera bättre. Dubbel anställning riskerar att ge den enskilde en tyngre arbetsbörda än vad en heltidstjänstgöring hos *en* arbetsgivare ger. Det är samtidigt inte säkert att skolhuvudmännen (för förskolebarn och skolelever) vinner på att släppa sina mest kompetenta lärare till lärosätena. Det föreligger således en risk att förslaget ytterligare ökar trycket på de särskilt yrkesskickliga lärarna som behövs i skolverksamheten (speciellt i tider av lärarbrist). Dessa lärare ska bidra med mycket, inte minst sitt grunduppdrag, d v s undervisa barn och elever. Det behövs också en reflektion och ett förtydligande av vad som här menas med särskilt yrkesskicklig lärare/förskollärare. Här menar vi att reformerna behöver samordnas med förslagen kring professionsprogrammet.

Linnéuniversitetet vill understryka vikten av att lärosätena ges tilldelning för långsiktiga satsningar på utbildning, forskning och samverkan så att rekryteringsbasen för duktiga lärare ökar både vid lärosäten och hos skolhuvudmän. Den stora lärarbristen gäller båda verksamheterna och idag saknas tillräckligt många lärare och forskare, alternativt konkurrerar vi om samma personal.

3. Förändringar i KPU

Linnéuniversitetet vill rikta skarp kritik mot förslaget om en förkortad KPU. Kritiken omfattar såväl utbildningen för ämneslärare som för grundlärare och poängteras också av Lärarutbildningskonventets arbetsutskott i en debattartikel i Skola & samhälle:

<https://www.skolaochsamhalle.se/flode/skola/lararutbildningskonventet-det-finns-en-grans-for-hur-kort-vagen-till-lararyrket-kan-bli/>

Förslagen riskerar att devalvera befintliga lärarutbildningar och står i bjärt kontrast till de kvalitetsförstärkningar som föreslås i promemorian och som bland annat handlar om stärkt VFU, ökad lärarledd tid och praktikinära forskning. Det är oroväckande att regeringen föreslår en kraftigt förkortad KPU samtidigt som UKÄ ser stora behov av förstärkningar i den reguljära utbildningen. Skolan behöver välutbildade och hållbara lärare, inte sämre rustad personal.

Vi menar på samma sätt som lärarutbildningskonventet att det finns bättre alternativ för kortare väg till examen; bland annat befintliga KPU-varianter med förhöjd studietakt, utvecklade metoder för bedömning av reell kompetens i ämneskunskaper som förkunskapskrav till KPU och ”Fler vägar in”. Det vore också lämpligt och möjligt att skapa en kortare grundlärarutbildning med färre ämnen i stället för att som i förslaget reducera antalet poäng i UVK och VFU. En sådan utbildning kan samordnas med förslagen kring professionsprogrammet vad gäller kompletteringsmöjligheter i behörighetsgivande ämnen.

Linnéuniversitetet bedriver för närvarande ett omfattande utvecklingsarbete inom ämneslärarutbildningen som innebär att inom befintliga examensordningar erbjuda studenter en ämneslärarexamen om ett, två eller tre ämnen. Utbildningen kommer att bedrivas verksamhetsnära i flexibla studieformer. Lärosätet initierar dessutom inom kort ett utvecklingsarbete om ”Framtidens lärmiljöer” som en konsekvens av bland annat erfarenheter under pandemin. Vi menar att det därför redan finns de fördelar som promemorian söker inom ramen för befintliga examensordningar för ämneslärarexamen och KPU, samt genom de satsningar som görs på utveckling av metoder för bedömning av reell kompetens för särskild behörighet.

Vi menar vidare att förslagen kring yrkesväxling är vällovliga men ställer oss kritiska till vissa examina som föreslås ge behörighet till KPU, exempelvis

kandidatexamen i geografisk informationsteknik som efter ett års studier i KPU leder till att en lärare blir behörig att undervisa i svenska, engelska och SO i förskoleklass och årskurs 1-3 eller årskurs 4-6. Linnéuniversitetet understryker att man genom ett sådant här förslag undergräver den kvalitet man i andra remissförslag poängterar samtidigt som man utesluter de alltför verksamma lärare och studenter på lärarprogram som vill byta *lärarkarriär* och som i många fall tvingas studera i flera år för att få en ny examen och legitimation. Vi skulle därför som motförslag vilja poängtera vikten av att utveckla nationellt likvärdiga utbildningsformer som förenklar yrkesväxling för pedagogisk personal där vi tror att det finns potential att finna fler lärare till skolan.

Linnéuniversitetet vill härmed understryka att vi *inte* ser möjligheter att delta i den föreslagna försöksverksamheten med förkortad KPU. Däremot delar vi gärna med oss av erfarenheter kring utvecklingen av en flexibel och verksamhetsnära ämneslärarutbildning och bidrar också gärna i ett utvecklingsarbete som underlättar yrkesväxling för pedagogisk personal.

4. En mer flexibel grundlärarexamen

Linnéuniversitetet välkomnar förslaget om att svenska som andraspråk och modersmål blir en integrerad del av grundlärarutbildningen. Eftersom vi bedrivit utbildning för modersmåls lärare tidigare vet vi emellertid att en sådan akademisk utbildning är mycket resurskrävande, vilket bör beaktas vad gäller ekonomiska konsekvenser.

Vi anser också att det finns goda skäl att låta svenska som andraspråk och språkdidaktik för modersmåls lärare inte enbart ingå som ämnen i grundlärarprogrammet med inriktningar mot F-3 och 4-6 utan även för blivande lärare i programmets *inriktning mot fritidshem*. Ämnena bör vara möjliga att inkludera på samma sätt som estetiska eller praktiska ämnen i den befintliga utbildningen.

5. Tidplan och ikraftträdande

Den föreslagna tidplanen för ikraftträdande den 1 augusti 2021 med tillämpning från årsskiftet 2021/2022 är inte genomförbar utifrån lärosätets rådande tidplaner och planeringsförutsättningar, inte minst med avseende på studenternas rättigheter att i tid kunna söka en utbildning med tydliggjorda förutsättningar.

Yttrandet har beretts av Susanne Liedberg, kanslichef vid kansliet för lärarutbildning, Linnéuniversitetet.

I beredningen har inhämtats synpunkter från samtliga fakulteter som bedriver utbildning inom lärarutbildningen, lärarutbildningens programrådsledare, dekan för nämnden för lärarutbildning samt universitetets prorektor.